

Historien sitter i hjärnan

Varför är vissa länder så väldigt mycket mer framgångsrika än andra? Tvåhundra-trettio år efter *Nationernas välstånd* är frågan ständigt lika aktuell – och troligtvis mer kontroversiell. När forskare presenterar statistiska undersökningar där islamsk religion eller lagar med franskt ursprung är associerade med dåliga utfall dröjer det inte länge förrän motelden ljuder.¹ Dock tycks nästan alla vara överens om att länders olika institutioner – av Douglass North löst definierat som ”formella regler, informella normer, och formerna för dess tillämpning” (s 79) – spelar en synnerligen central roll.

I dag är det lätt att glömma hur bortglömda dessa frågor var under de första 30 åren efter andra världskriget. Gunnar Myrdal till trots: I ledande ekonomiska tidskrifter och vid prestigetunga lärosäten handlade central nationalekonomisk forskning inte ofta om utveckling, och gjorde den det var ansatsen sällan institutionell.

North har en hel del av äran för att ekonomer ånyo på allvar började intressera sig för institutionernas roll i den ekonomiska utvecklingsprocessen. Själv är jag ingen expert på Norths 1970-tal-sproduktion, som så småningom belönades med ekonomipriset. Däremot har jag studerat hans senare arbeten, i synnerhet *Institutionerna, tillväxten och välståndet* (som gavs ut i svensk språkdräkt 1993; North 1993) där han på grundval av sina studier utvecklar en mer allmän institutionell teoriram.

Medan *Institutionerna* huvudsakli-

gen fokuserade på sambanden mellan institutioner och ekonomiska utfall, gräver North denna gång djupare för att bättre förstå hur institutioner tillkommer och förändras. Likt ett barn som nyss har förstått innebörden i frågan ”varför” fortsätter North att fråga länge efter att ha uttömt den befintliga kunskapens svar. Ganska snabbt når han fram till att svaren på de ultimata frågorna beror på egenskaper hos människanaturen. Med hänvisning till biologisk såväl som neurovetenskaplig forskning försöker North därför bli uttröna vilka begränsningar som den mänskliga hjärnan sätter beträffande möjligheten för institutionell förändring.

Mycket kortfattat hävdar North att historien måste förstås i ljuset av människors avsikter (en rent biologisk evolutionär ansats räcker alltså inte), och att dessa avsikter måste förstås i ljuset av människors uppfattningar om verkligheten. Dessa uppfattningar är baserade dels på egna erfarenheter, men även i mycket hög grad på tidigare generationers erfarenheter och hur dessa representeras i samhällets språk och i (andra) symboliska lagringssystem – omfattande t ex religiösa övertygelser och myter, vad vi allmänt brukar kalla kultur. Av naturliga skäl kan kulturen i sin helhet inte förändras över en natt. Därför kastar tidigare tiders kultur långa skuggor över dagens utveckling.

Vilka institutioner som är bäst lämpade att befrämja mänsklig välfärd varierar troligtvis en hel del över tid och rum, och en central tes hos North är att kulturer som medger institutionell flexibilitet blir mer framgångsrika. Utan sådan flexibilitet har samhällen en tendens att ”köra fast” – med långvarig stagnation som följd. När ett sådant samhälle äntligen förändras, fordras ofta en fas av stor oordning innan nya

BOKANMÄLAN

Douglass C North: *Att förstå ekonomi i förändring* (övers Ingemar Karlsson), SNS Förlag, 2006, 274 sidor, ISBN 91-85355-37-2.

¹ Levine (2005) går igenom några av de hypoteser som prövats med ekonomiska metoder.

och mer ändamålsenliga institutioner slår rot.²

Som ekonomhistoriker har North en stor fördel framför rena nationalekonomer: en arsenal av intressanta historiska exempel. Samtidigt är det ett problem att man som icke-specialist har svårt att bedöma bevisvärdet i dessa exempel. Finns det exempelvis händelser som talar emot Norths teser? Mer kvantitativt inriktad forskning om kulturens roll för ekonomisk utveckling, som t ex Guiso m fl (2006), är därför ett viktigt komplement om man tvivlar på giltigheten i Norths teser. Ett annat problem är att det är mycket svårt att bedöma huruvida Norths tankar logiskt hänger samman. Varje påstående verkar plausibelt, men är de olika påståendena inbördes förenliga? Och hur bra är egentligen Norths begreppsapparat? Han upprepar här exempelvis sin idé att institutioner ska ses som spelregler och att organisationer ska ses som spelare. Men vad är en organisation om inte ”formella regler, informella normer, och formerna för dess tillämpning”?

En annan invändning är att North tycks vara omedveten om att det synsätt han förespråkar har mycket gemensamt

med den del av sociologin som kallas symbolisk interaktionism, vilket kanhända delvis förklaras av att de moderna evolutionspsykologerna och neurovetarna gärna själva åtar sig hela äran för många av dessa insikter. Slutligen kan invändas att boken är något för kompakt för att kunna nå ut till den breda publik den förtjänar. Möjligtvis är detta dock mest ett tecken på att Norths idéer inte ännu har utvecklats tillräckligt för en populärvetenskaplig framställning i Steven Pinker-klass.

Invändningarna till trots: Jag rekommenderar varmt denna bok till alla som vill förstå samhällelig förändring.

Tore Ellingsen

Professor, Handelshögskolan i Stockholm

REFERENSER

Guiso, L, P Sapienza, och L Zingales (2006), ”Does Culture Affect Economic Outcomes?”, *Journal of Economic Perspectives*, vol 20, nr 2, s 23-48.

Levine, R (2005), ”Law, Endowments and Property Rights”, *Journal of Economic Perspectives*, vol 19, nr 3, s 61-88.

North, D C (1993), *Institutionerna, tillväxten och välbefindandet*, SNS, Stockholm.

² Ekonomer som talar om kulturlivets ekonomiska värde är oftast mycket trångsynta. De pekar på marknadsvärdet av böcker, musik, och konst och lägger ibland till att dessa varor ofta har positiva externa effekter (eventuellt att konstverk i viss mening är kollektiva varor). Om man i stället betraktar kulturlivet som ett sätt att bibehålla eller förändra gemensamma föreställningsramar, och därmed skapa en grund för ändamålsenliga institutioner, blir värdet av ett gott kulturliv mycket större.